

מבוא

עבודה קצרה זו תבקש לנתח מקור היסטורי ראשוני מתקופת שלטונו של הצאר פיוטר הגדול במאה ה-18 כדי לעמוד על תיאור ההיסטורי של אותם שנים, מנקודת מבט אישית מן התקופה. דרך הניתוח תהיה ניתוח של הדברים אותם תיאור פון פלייאר במסמך ששלח לממשלה האוסטרית לצד ספרות המחקר אשר תשלים את התמונה בנוגע לדברים הכותבים בהקשר ההיסטוריה הנכון.

תקופת שלטונו של פיוטר הראשון התאפיינה בסימן ההתפשטות הטריטוריאלית של רוסיה לכיוון מערב והפיכתה של רוסיה למעמדה של רוסיה למעצמה מן הדרג הראשון. בתקופת המאה ה-18 הפכה רוסיה לשחקנית מרכזית בזירה האירופאית וגם בזירה העולמית. אחת הסיבות הברורות לכך היא כי רוסיה תחת שלטונות של פיוטר אימצה את הדגם המערבי שנועד להוציא את רוסיה מן השקיעה שהיא מצאה את עצמה בה בראשית המאה ה-18 לטובות מודרניזציה לפי הדגם המערבי. למרות השאיפה של פיוטר ליצור את רוסיה מחדש לפי הדגם האירופאי, רוסיה היא אינה המערב. עד לאותה התקופה רוסיה הייתה מדינה לא מתועשת אשר התבססה בעיקר על משאבי הטבע שלה ועל היכולת שלה בתור גורם חקלאי שסיפק תבואה לאירופה.

אירופה המשיכה את המשך מהפכת התיעוש, כאשר רוסיה הפכה להיות האזור הכפרי של אירופה ואשר מספק לה את מזונה¹. אחת הסיבות לתמורה התפיסתית בנוגע למעמדה של אירופה עבור העם הרוסי הינה התודעה הגוברת בנוגע לעליונות האירופאית על פני תרבויות אחרות. ההשכלה ותהליך החילון יצרו את התפיסה כי המודל האירופאי הינו המודל המודרני והבכיר יותר על פני תרבויות אחרות והוא זה אשר נותן לבני תרבות אירופה את העליונות על פני תרבויות אחרות. תפיסה זו אומנם קיבלה משנה תוקף בתקופתו של פיוטר אולם יש לזכור כי הניצנים שלה כבר באים לידי ביטוי ברפורמות אשר התרחשו בימיו של אביו של פיוטר.

משום כך כל הרפורמות שנערכו על ידי פיוטר הגדול באו למעשה להגשים את התפיסה אשר בקשה להתקרב אל המערב. באופן כזה הוא הקים מערכת אוניברסיטאית לצד מערכת פקידותית אשר ניסתה לאמץ את המודל האירופאי. מאחר ורוסיה היא אינה אירופה הרפורמות של פיוטר נתקלו בקשים לא מעטים שבהם הוא נאלץ להתמודד על ידי עימות עם הגורמים השונים אשר ביקשו למנוע או לדחות את הרפורמות השונות. הרפורמה המרכזית שבה יעסוק הניתוח דלהן הינו הרפורמה הצבאית שהייתה הרפורמה הראשונה והחשובה ביותר של פיוטר. כבר בתקופת ילדותו הוא נאלץ להתמודד עם הסתת הצבא הסדיר של רוסיה למרוד במלכות בשל הדחתם למעשים אלו על ידי סופיה אלכסייבנה. במסגרת המרד הזה נרצחו רבים מקרוביו של פיוטר ויש להניח כי הדבר גרם לו לפעול בדרך של הרפורמות העתידיות. לצד התמורות בהיבטים הצבאיים יבשתיים ערך פיוטר רפורמה גם מבחינת הצי. באותה התקופה חלה תמורה טכנולוגית בייצור הספינות הישנות הפכו להיות יציבות וחזקות יותר. פיוטר ביקש גם הוא לפתח צי

¹ Peter The Great: Linking Military Strategy To National Objectives In Imperial Russia, Air Mark W. Jones, University, 1999, p 2

מודרני וזאת למרות שלרוסיה לא היו עימותים ימיים רבים מידי והיא מעולם לא נחשבה מעצמה ימית מובחרת.²

ניתוח המקור:

דו"ח על המצב הנוכחי של ממשלת מוסקבה- אוטו פלאייר, 1710

המקור נכתב על ידי אוטו אנטון פון פלאייר אשר שהה ברוסיה במשך 26 במהלך חייו. פון פלאייר היה בתחילה דיפלומט ולאחר מכן שליח משרד הממשלה של הממשלה האוסטרית ברוסיה. המקור שבו אנו עוסקים נכתב בשנת 1710 למען הממשלה ואמור היה לספק לה דוח על המצב ברוסיה מבחינה צבאית.³ סוג המקור הינו התכתבות או שליחת דין וחשבון רשמי על המצב ברוסיה מבחינת צבאית, לאחר שהוא נדרש לעשות כן מטעם הממשלה האוסטרית. מן המקור ניתן ללמוד על המצב של הצבא הרוסי בתחילת המאה ה-18, מתיאור בן התקופה אשר ראה את האירועים במו עיניו והיו לו קשר, בשל התפקיד שלו בתור דיפלומט זר ברוסיה, עם גורמים צבאיים ושלטוניים שונים בקיסרות הרוסית. התיאור כולל את מצב הצבא מבחינה מעשית, מורלית ובחינת היכולת שלו לפעול במבצעים צבאיים עתידיים.

נקודת התורפה של המקור היא הסובייקטיביות של הכותב. הכותב אינו היסטוריון או אדם אשר מבקש לנתח את המציאות הצבאית ברוסיה באופן אובייקטיבי. משום כך כאשר אנו מבקשים לנתח את הדברים שהוא כתב וללמוד מהם על התמורות הצבאיות אשר התרחשו ברוסיה באותה העת יש לזכור גם את מוצאו של הכותב, את הסיבה שעבורה הוא כותב ואת תפיסת העולם אשר גורמת לו לתאר את המציאות בצורה שהוא בוחר לתאר אותה. ניתן לראות כי המקור נכתב באופן מפורש עבור הממשלה האוסטרית. הוא לא נועד לתאר את המציאות ברוסיה עבור הרוסים, כדי שיוכלו לשפר את עצמם, אלא נועד לתת דין וחשבון עבור האוסטרים וכך יש להתייחס למקור זה.

נקודת החוזק של המקור בראש ובראשונה היא מידת הקרבה של הכותב לאירועים עצמם. הכותב הוא בן האירועים ואשר הייתה לו יכולת רבה לראות את הנעשה ברוסיה מבחינה צבאית ממקור ראשון. כמו כן, הכותב לא מתאר את הצבא למען השלטון הרוסי או למען צורכי תעמולה כלשהם עבור השלטון אלא כותב אותם במנותק מן האינטרסים הרוסיים ולמען תיאור של הצבא עבור השלטון האוסטרי שרצה לעמוד על

Peter The Great: Linking Military Strategy To National Objectives In Imperial Russia, Air Mark W. Jones,² University, 1999, p 2

George Vernadsky, a source book for Russian history from early times to 1917, vol 2, yale university press, 1972,³ p332.